

ŚWIATOWIT Supplement Series B: Barbaricum, vol. 14

ŚWIATOWIT Supplement Series B: Barbaricum, vol. 14

ed. Adam Cieśliński, Bartosz Kontny, Paweł Szymański

Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
Katedra Archeologii Barbaricum i Prowincji Rzymskich

BARBARICUM

Tom 14

ANNA MISTEWICZ, ANDRZEJ MACIAŁOWICZ, MARCIN WOŹNIAK

DĄBEK, STAN. 9 – NEKROPOLA KULTUR PRZEWORSKIEJ
I WIELBARKIEJ NA PÓŁNOCNYM MAZOWSZU

DĄBEK, SITE 9 – A PRZEWORSK AND WIELBARK CULTURE
CEMETERY IN NORTHERN MAZOVIA

Warszawa 2021

Faculty of Archaeology, University of Warsaw
Światowit Supplement Series B: Barbaricum
Volume 14

Redakcja naukowa serii | Series edited by
Adam Cieśliński, Bartosz Kontny, Paweł Szymański

Redakcja tomu | Volume edited by
Anna Juga-Szymańska, Andrzej Maciąłowicz

Recenzenci | Reviewers
Dr hab. Jacek Andrzejowski; dr hab. Tomasz Bochnak, prof. UR

Tłumaczenie | Translation
Kinga Brzezińska

Opracowanie graficzne i projekt okładki | Graphic & cover design
Agata Wiśniewska

Skład i łamanie | Layout & typesetting
Tomasz Szmit

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

ISSN 2720-0817
ISBN 978-83-66210-15-8

**UNIwersYTET
WARSAWSKI**

**WYDZIAŁ
ARCHEOLOGII**
Uniwersytet
Warszawski

© Autorzy | Authors
© Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28; PL 00-927 Warszawa

Druk i oprawa | Printed by
Partner Poligrafia Andrzej Kardasz
Grabówka, ul. Szosa Baranowicka 77
15-523 Białystok

Pamięci Profesor Teresy Dąbrowskiej
In memory of Professor Teresa Dąbrowska

Spis treści | Contents

1. Wstęp Preface	9
2. Historia badań na stanowisku i w rejonie miejscowości Dąbek History of the research at the site and in the area of the village of Dąbek.	17
3. Katalog znalezisk Catalogue of finds	29
3.1. Uwagi wstępne Introduction	29
3.2. Katalog Catalogue	35
4. Analiza zabytków Analysis of artefacts	81
4.1. Zapinki Brooches	81
4.2. Szpila kościana Bone pin	125
4.3. Klamry pasa Belt hooks	126
4.4. Sprzączki i okucia pasa Belt buckles and fittings	139
4.5. Kółka żelazne Iron rings	143
4.6. Paciorki szklane Glass beads	145
4.7. Wisioriki bursztynowe Amber pendants	148
4.8. Tkanina Fabric	148
4.9. Noże proste Straight knives	149
4.10. Nożyki sierpikowate Crescent-shaped knives	149
4.11. Szydła Awls	154
4.12. Igły Needles	155
4.13. Szpile hakowe Hook-pins	155
4.14. Przędliki Spindle whorls	156
4.15. Gładziki kamienne Stone polishers	156
4.16. Grzebienie Combs	157
4.17. Elementy kasetki Casket elements	157
4.18. Ostroga Spur	158
4.19. Mosiężne naczynko lub pokrywka Brass vessel or lid	161
4.20. Inne zabytki metalowe Other metal artefacts	165
4.21. Naczynia gliniane Pottery	165

5. Charakterystyka obiektów i obrządku pogrzebowego Characteristics of the features and the burial rite.	189
6. Chronologia stanowiska Chronology of the site	201
7. Charakterystyka cmentarzyska i interpretacje Characteristics of the cemetery and interpretations	205
7.1. Uwarunkowania krajobrazowe Landscape conditions	205
7.2. Cmentarzysko w Dąbku na tle osadnictwa w regionie The Dąbek cemetery against the background of local settlement	208
7.3. Uwagi na temat stroju Remarks on the outfit	218
8. Zakończenie Conclusion	229
9. Bibliografia Bibliography	235
10. Wykaz nazw miejscowych polskich List of place names in Poland	263
11. Wykaz skrótów Abbreviations	265
12. Listy zabytków Lists of finds	267
Lista 1. Zapinki typu Gebhard 19d List 1. Brooches of Gebhard type 19d	267
Lista 2. Zapinki typu F i formy zbliżone List 2. Brooches of type F and similar forms	275
Lista 3. Zapinki grupy A.II/IV, 3. serii List 3. Brooches of group A.II/IV, 3 rd series.	279
Lista 4. Klamry prętowe typu IIa i formy zbliżone List 4. Rod belt hooks of type IIa and similar forms	284
Lista 5. Misy i czarki na pustej od środka nóżce List 5. Bowls and cups with hollow foot.	287
13. Aneksy Appendices	291
Aneks 1. Materiały wczesnośredniowieczne Appendix 1. Early medieval material (<i>M. Dzik</i>)	293
Aneks 2. Analiza antropologiczna kości ludzkich Appendix 2. Anthropological analysis of human bones (<i>Ł.M. Stanaszek</i>)	303
Aneks 3. Analiza szczątków zwierzęcych Appendix 3. Analysis of animal remains (<i>A. Gręzak, T. Tomek</i>)	333
Aneks 4.1. Analiza tkaniny lnianej z obiektu 3 Appendix 4.1. Analysis of the linen fabric from feature 3 (<i>J. Maik</i>)	339
Aneks 4.2. Analiza mikroskopowa tkaniny z lnianej z obiektu 3 Appendix 4.2. Microscopic analysis of the linen fabric from feature 3 (<i>J. Pannenko</i>)	341
Aneks 5. Analiza metaloznawcza fragmentu mosiężnego naczynia z obiektu 26 Appendix 5. Metallographic analysis of a brass vessel fragment from feature 26 (<i>A. Towarek</i>)	345
14. Mapy, Plany, Tablice Maps, Plans, Plates	351
Autorzy Authors	399

Aneks 3

Anna Gręzak, Teresa Tomek

Analiza szczątków zwierzęcych

Wśród elementów stanowiących wyposażenie grobów odkrytych na terenie nekropoli ludności kultury przeworskiej i wielbarskiej w Dąbku (stan. 9) znalazło się kilkadziesiąt szczątków kostnych oraz fragmenty pięciu wyrobów kościanych. Materiał faunistyczny został poddany analizie archeozoologicznej. Miała ona na celu rozpoznanie anatomiczne i gatunkowe szczątków, a także określenie cech zwierząt, do których należały znalezione kości. Oznaczeń zoologicznych dokonano na podstawie identyfikacji cech dystyngtywnych dla określonych taksonów podczas oglądu makroskopowego szczątków, a w przypadku wyrobów kościanych także obserwacji mikroskopowej. Zestawienia ilościowe pozostałości kostnych oparto o oszacowanie globalnej liczby szczątków (ang. *Number of Identified Specimens per Species*), starając się – w miarę możliwości – określić liczbę zwierząt (ang. *Minimum Number of Individuals*), od których pochodziły elementy złożone w poszczególnych obiektach.

Wszystkie poddane analizie szczątki charakteryzował zły stan zachowania, wynikający zapewne głównie z poddania ich działaniu wysokich temperatur. Większość stanowiły pofragmentowane elementy kośćca o białej lub białoszarej barwie ze śladami spękań, co sugeruje ich przepalenie w temperaturze w granicach 900–1000° C lub wyższej (J. WAHL 1981). Wyjątek stanowiły dwa fragmenty kości znalezione w obiekcie 22, które nosiły jedynie ślady miejscowego nadpalenia. Znaczne rozdrobnienie analizowanych kości wpłynęło na możliwość ich identyfikacji. Część rozpoznano jednoznacznie, niektóre oznaczenia były mniej pewne (co zostało zasygnalizowane oznaczeniem „cf.” poprzedzającym opis danego elementu

Appendix 3

Anna Gręzak, Teresa Tomek

Analysis of animal remains

Among the elements composing the grave goods of the Przeworsk and Wielbark culture population in Dąbek (site 9), there were several dozen bone remains and fragments of five objects made of bone. The faunal material was subjected to archaeozoological analysis. The aim of the analysis was to identify the species and the anatomical attribution of the remains, as well as establish the characteristics of the animals to which the bones belonged. Zoological identification was based on the diagnostic features distinctive for specific taxa observed during the macroscopic examination of the remains and, in the case of bone-made objects, also during their observation under a microscope. Quantitative compilation of the bone remains was based on an estimation of the Number of Identified Specimens per Species, while trying to determine, if possible, the Minimum Number of Individuals to which the remains deposited in particular features can be ascribed.

All analysed remains were poorly preserved, probably mainly due to the exposure to high temperatures. The majority of them were fragmented skeletal elements of white or white-grey colour with traces of cracking, which suggests that they were burned at a temperature of 900–1000° C or higher (J. WAHL 1981). Two bone fragments found in feature 22 that only showed traces of local singeing were an exception. The significant fragmentation of the bones analysed affected their identification. Some were identified unambiguously, some determinations are less certain (signalled by the “cf.” denotation preceding the description of a given element in the enclosed compilation), and 23 small fragments

w załączonym zestawieniu), a 23 drobne fragmenty pozostały nieoznaczone. Stan zachowania kości uniemożliwił ocenę wieku, płci i morfologii zwierząt, których pozostałości zostały złożone do grobów.

Przeanalizowano zawartość pięciu grobów ciałopalnych kultury przeworskiej (Tab. 1). W grobie dorosłego mężczyzny (obiekt 7) znaleziono szpilę kościaną, wykonaną z poroża jelenia, a w czterech kolejnych obiektach wystąpiły domieszki kości zwierzęcych w postaci przepalonych elementów szkieletów ptaków i ssaków. W obiekcie 20 natrafiono na fragmenty kości z obu kończyn miednicznych kury domowej, prawdopodobnie należące do jednego osobnika, oraz kilka drobnych kawałków kości ptaka wielkości małej kury. W dwóch kolejnych obiektach także znaleziono pozostałości kury, tym razem współwystępujące ze szczątkami innych gatunków zwierząt. W obiekcie 27 wraz z elementami pochodzącymi z prawych i lewych skrzydeł oraz nóg kury wystąpiły dwie kości z kończyny miednicznej owcy lub kozy, a w obiekcie 66 szczątkom kury towarzyszyły dwa fragmenty żeber, należące najprawdopodobniej do bydła. W drugim z wymienionych zespołów pewnie oznaczono jedynie fragment prawej kości ramiennej kury domowej. Do kury należały również zapewne fragmenty lewej kości udowej i prawej kości goleniowej. Pozostałe odłamki kości prasich nie nosiły cech umożliwiających ich rozpoznanie gatunkowe, a w przypadku trzech szczątków nie było nawet pewności, czy pochodzą ze szkieletów ptaków czy ssaków. Jeszcze większe wątpliwości dotyczą zawartości obiektu 22, podczas eksploracji którego natrafiono na kilka fragmentów kości zwierzęcych różniących się stopniem przepalania. Pięć drobnych szczątków, pochodzących od bliżej nieoznaczonego ssaka, nosiło ślady działania wysokiej temperatury, natomiast pozostałe dwa fragmenty jednej kości metapodialnej dużego zwierzęcia (bydła lub konia) zostały jedynie nadpalone, w wyniku czego przebarwiły się na czarno. Wzmiankowany grób został zniszczony w przeszłości – był naruszony przez jamę zawierającą fragmenty średniowiecznej ceramiki – i współcześnie rozorany. Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, że tylko część opisanego zespołu złożono do grobu wraz ze zmarłym, a wzmiankowana nadpalona kość stanowi wtórny dodatek.

W trzech wielbarskich grobach kobiecych znaleziono fragmenty przepalonych grzebieni kościanych. Charakteryzował je zły stan zachowania, ale w przypadku zabytków z obiektów 16 i 34 udało się ustalić, iż zostały wykonane z poroża jelenia. W obiekcie 34 znalazły się także trzy drobne kawałki przepalonych kości, należących do ssaka.

remained unidentified. The state of preservation of the bones made it impossible to determine the age, sex and morphology of the animals whose remains were deposited in the graves.

The contents of five cremation graves of the Przeworsk culture were analysed (Table 1). A bone pin made of red-deer antler was found in a burial of an adult male (feature 7), and an animal bone admixture in the form of burned skeletal elements of birds and mammals was present in four other graves. In feature 20, bone fragments from both pelvic limbs of a domestic chicken, probably one individual, as well as several small pieces of bones of a bird the size of a small chicken were discovered. Chicken remains were also found in two other features, this time co-occurring with remains of other animal species. Feature 27 contained two bones from the pelvic limb of a sheep or goat, together with elements from the right and left wings and legs of a chicken; in feature 66, chicken remains were accompanied by two fragments of ribs, probably of cattle. In the latter feature, only a fragment of the right shoulder bone of domestic chicken was confidently identified. The fragments of the left femur and the right shin bone probably also belonged to a chicken. The remaining fragments of avian bones did not have features that would allow for their identification; in three cases it was not even certain whether they came from the skeletons of birds or of mammals. Even greater doubts concern the contents of feature 22, during the exploration of which several fragments of animal bones burned to a different extent were found. Five tiny remains, from an unidentified mammal, carried traces of exposure to high temperatures, while two fragments of one metapodial bone of a large animal (cattle or horse) were only singed, as a result of which they turned black. The aforementioned grave was destroyed in the past — it was disturbed by a pit containing fragments of medieval pottery — and, more recently, ploughed apart. It is therefore highly probable that only part of the assemblage described was placed in the grave with the deceased, and the singed bone is a secondary addition.

Fragments of burned bone combs were found in three female graves of the Wielbark culture. They were poorly preserved; however, in the case of the artefacts from features 16 and 34 it was possible to establish that they were made of red-deer antler. In feature 34, there were also three small pieces of burned bones of a mammal. Due to their fragmentation and deformation

Ze względu na stopień ich fragmentacji oraz odkształcenia spowodowane przez działanie wysokiej temperatury trudno jednoznacznie stwierdzić, czy są to szczątki zwierzęce czy ludzkie. Przyjęto, że pochodziły od zwierząt, gdyż zostały wydzielone przez antropologa, jako wyróżniające się spośród analizowanych kości ludzkich.

Podczas eksploracji obiektu 65 znaleziono przemieszane materiały kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego i wielbarskiej z późnego okresu wpływów rzymskich. Wśród tych ostatnich był fragment zniszczonego grzebienia kościanego. Niestety, nie udało się określić surowca, z którego został wykonany.

Należy przyjąć, że większość analizowanych szczątków stanowi pozostałości praktyk rytualnych związanych z obrzędkiem pogrzebowym ludności kultury przeworskiej i wielbarskiej. W wyposażeniu grobów przedstawiciele pierwszej z tych kultur przeważają domieszki, czyli przepalone kości zwierzęce, mogące być pozostałościami uczt rytualnych spożywanych podczas ceremonii pogrzebowych, złożonych darów z pożywienia lub ofiar (T. WĘGRZYNOWICZ 1982, 204–207).

Liczba grobów, w których odnotowano szczątki zwierzęce, jest niewielka, ale należy zauważyć, że najczęściej składano wraz ze zmarłym szczątki kury domowej, a w pojedynczych przypadkach towarzyszyły im kości bydła oraz owcy lub kozy. Jest to zgodne z tendencjami obserwowanymi na cmentarzyskach kultury przeworskiej z młodszego okresu przedrzymskiego, gdzie jako domieszki najczęściej występują pozostałości kostne ssaków domowych oraz kości ptaków, głównie kury domowej (G. MŁYNARSKI 2006). Wśród szczątków kury znalezionych w trzech grobach z nekropoli w Dąbku odnotowano pozostałości nóg, dwukrotnie wspólnie z elementami szkieletu skrzydeł. Taki wybór (szczególnie w odniesieniu do skrzydeł) mógł mieć znaczenie symboliczne. Z drugiej strony zakładając, że są to pozostałości pożywienia składanego zmarłemu czy spożywanego przez uczestników ceremonii pogrzebowej, mógł on być również podyktowany względami konsumpcyjnymi. Te partie ciała kury, podobnie jak części bliższe kończyny miednicznej owcy lub kozy oraz tułów bydła, których pozostałości znaleziono w grobach, są atrakcyjne kulinarnie, jako zawierające duże ilości mięsa, a czasem również tłuszczu. Dodatkowo skład anatomiczny kości z poszczególnych grobów sugeruje, że trafiały do nich pozostałości pojedynczych osobników każdego z oznaczonych gatunków.

W czterech grobach kultury wielbarskiej znalazły się grzebienie stanowiące wyposażenie zmarłych, a tylko w jednym przypadku, być może, złożono też kości zwierzęce,

caused by a high temperature, it is difficult to unequivocally determine whether they are animal or human remains. It has been assumed that they came from animals, because they have been identified by an anthropologist as differing from the human bones analysed.

During the exploration of feature 65, Przeworsk culture material from the late pre-Roman period was found mixed with Wielbark culture material from the late Roman period. Among the latter, there was a fragment of a destroyed bone comb. Unfortunately, it was not possible to determine the raw material of which it was made.

It should be assumed that the majority of the remains analysed are remnants of rituals related to the funeral rites of the Przeworsk and Wielbark culture peoples. Admixtures, i.e., burned animal bones, dominate in the graves of the representatives of the former culture; they may be remains of ritual feasts consumed during funeral ceremonies, of food offerings or sacrifices (T. WĘGRZYNOWICZ 1982, 204–207).

The number of graves in which animal remains were recorded is small; however, it should be noted that the most common remains deposited together with the deceased were those of chicken, rarely accompanied by the bones of cattle and sheep or goat. This is consistent with the trends observed at Przeworsk culture cemeteries from the late pre-Roman period, where bone remains of domestic mammals and bones of birds, mainly chicken, are the most frequent admixtures (G. MŁYNARSKI 2006). Among the chicken remains found in three graves at the Dąbek cemetery, the remains of legs were recorded, twice with elements of the wing skeleton. Such a selection (especially in regard to the wings) could have had symbolic meaning. On the other hand, assuming that they are remains of the food offered to the deceased or eaten by the participants of a funeral ceremony, it could also have been dictated by consumption considerations. These chicken parts, as well as proximal parts of sheep/goat pelvic limbs and cattle thorax — the remains of which were found in the graves — are attractive for cooking, as they contain large amount of meat and sometimes also fat. In addition, the anatomical composition of bones from individual graves suggests that each contained the remains of a single specimen of the species identified.

In four Wielbark culture graves, there were combs deposited as grave goods, and only one grave possibly contained also animal bones that had previously been burned on a pyre. It is worth adding here that

Tabela 1. Zestawienie szczątków zwierzęcych z grobów kultury przeworskiej i wielbarskiej na cmentarzysku w Dąbku, stan. 9

Nr obiektu (rodzaj grobu)	Datowanie	Domieszka szczątków zwierzęcych	Zabytek kościany	Antropologiczne oznaczenie kości ludzkich
3 (inhumacyjny)	C _{1b}	–	1 fragm. grzebienia; surowiec nieoznaczony	♀ wczesny <i>adultus</i>
7 (ciałopalny jamowy, ze szczątkami stosu)	B ₂	–	2 fragm. szpili kościanej prawdopodobnie z poroża jelenia	♂ <i>adultus–maturus</i>
16 (ciałopalny jamowy, ze szczątkami stosu?)	C _{1a}	–	1 fragm. grzebienia z poroża jelenia	♀ <i>adultus</i>
20 (popielnicowy, ze szczątkami stosu?)	A _{2b}	Kura domowa: – 1 fragm. końca dalszego lewej kości udowej, – 1 fragm. końca bliższego prawej kości udowej, – 1 fragm. końca bliższego i 1 fragm. trzonu prawej kości goleniowej, – 1 fragm. końca dalszego kości goleniowej	–	♂ późny <i>iuvenis</i> / <i>adultus</i>
		Ptak: kilka drobnych fragm. kości		
22 (ciałopalny jamowy?, zniszczony)	A _{1b} –A ₂ (+ naczynie wczesno- średniowieczne we wtórnym wkopie)	Duży przeżuwacz (bydło lub koń): 2 fragm. trzonu śródścza lub śródstopia	–	♀? <i>adultus–maturus</i>
		Nieoznaczone: 5 fragm. kości		
27 (popielnicowy, ze szczątkami stosu)	A _{2b}	Owca/koza: – 1 fragm. kości piszczelowej, – 1 fragm. kości udowej	–	♀? <i>adultus–maturus</i>
		Kura domowa: – 1 fragm. końca bliższego lewej kości krczej, – 1 fragm. końca bliższego lewej kości śródścza, – 1 fragm. końca bliższego prawej kości łokciowej, – 1 fragm. trzonu lewej kości łokciowej, – 1 fragm. końca dalszego prawej kości udowej, – 1 fragm. końca dalszego lewej kości udowej, – 1 fragm. trzonu prawej kości goleniowej, – 1 fragm. trzonu lewej kości piszczelowej, – 1 fragm. końca bliższego prawej kości skoku, – 1 fragm. końca dalszego lewej kości skoku		
		Nieoznaczone: 12 fragm. kości		
34 (ciałopalny jamowy, ze szczątkami stosu)	B ₂ /C ₁ –C ₂	Nieoznaczone: 3 fragm. kości	1 fragm. grzebienia z poroża jelenia	♀ <i>adultus–maturus</i>
65 (ciałopalny jamowy, ze szczątkami stosu)	B ₂ /C ₁ –D (+ fragm. ceramiki z fazy A na wtórnym złożu)	–	1 fragm. grzebienia; surowiec nieoznaczony	<i>infans</i> I/II
66 (popielnicowy, ze szczątkami stosu)	B ₂	Bydło: 2 fragm. zebra	–	♀ <i>adultus</i>
		Kura domowa: 1 fragm. trzonu kości ramiennej prawej		
		Kuraki, cf. kura domowa: – 1 fragm. trzonu kości udowej lewej, – 1 fragm. kości goleniowej prawej		
		Ptak: – 1 fragm. kości ramiennej, – 1 fragm. kości goleniowej lewej, – 6 fragm. kości długich		
		Nieoznaczone: 3 fragm. kości		

Table 1. Animal bone remains in the Przeworsk and Wielbark culture graves at the cemetery at Dąbek, site 9

Feature no. (type of burial)	Dating	Admixture of animal remains	Bone object	Anthropological determination of human bones
3 (inhumation)	C _{1b}	–	1 comb, 1 frag, unidentified raw material	♀ <i>early adultus</i>
7 (cremation in a pit, with pyre remains)	B ₂	–	pin, 2 frags, probably red deer antler	♂ <i>adultus–maturus</i>
16 (cremation in a pit, with pyre remains?)	C _{1a}	–	comb, 1 frag, red deer antler	♀ <i>adultus</i>
20 (urned, with pyre remains?)	A _{2b}	Chicken <i>Gallus gallus</i> f. <i>domestica</i> : – 1 distal end of left femur, frag, – 1 proximal end of right femur, frag, – 1 proximal end and 1 diaphysis of tibiotar- sus, frags, – 1 distal end of tibiotarsus, frag	–	♂ <i>late iuvenis/ adultus</i>
		Bird: a few small bone frags		
22 (cremation in a pit?, destroyed)	A _{1b} –A ₂ (+ early medieval vessel in a second- ary cut)	Large ruminant (cattle or horse): – diaphysis of metapodium, 2 frags	–	♀? <i>adultus–maturus</i>
		Unidentified: 5 bone frags		
27 (urned, with pyre remains)	A _{2b}	Sheep/goat (<i>Ovis orientalis</i> f. <i>aries/Capra aegagrus</i> f. <i>hircus</i>): – 1 femur, frag, – 1 tibia, frag	–	♀? <i>adultus–maturus</i>
		Chicken <i>Gallus gallus</i> f. <i>domestica</i> : – 1 proximal part of left coracoid, frag, – 1 proximal end of left carpometacarpus, frag, – 1 proximal end of right ulna, frag, – 1 diaphysis of left ulna, frag, – 1 distal end of right femur, frag, – 1 distal end of left femur, frag, – 1 diaphysis of right tibiotarsus, frag, – 1 diaphysis of left tibiotarsus, frag, – 1 proximal end of right tarsometatarsus, frag, – 1 distal end of left tarsometatarsus, frag		
		Unidentified: 12 bone frags		
34 (cremation in a pit, with pyre remains)	B ₂ /C ₁ –C ₂	Unidentified: 3 bone frags	comb, 1 frag, red deer antler	♀ <i>adultus–maturus</i>
65 (cremation in a pit, with pyre remains)	B ₂ /C ₁ –D (+ potsherd from phase A in second- ary context)	–	comb, 1 frag, unidentified raw material	<i>infans</i> I/II
66 (urned, with pyre remains)	B ₂	Cattle <i>Bos primigenius</i> f. <i>taurus</i> : rib, 2 frags	–	♀ <i>adultus</i>
		Chicken <i>Gallus gallus</i> f. <i>domestica</i> : – 1 diaphysis of right humerus, frag		
		Galliformes, cf. chicken <i>Gallus gallus</i> f. <i>domestica</i> : – 1 diaphysis of left femur, frag, – 1 diaphysis of right tibiotarsal bone frag		
		Bird: – 1 frag humerus – 1 frag of left tibiotarsal bone, – long bone, 6 frags		
		Unidentified: 3 bone frags		

które uprzednio trafiły na stos. Warto w tym miejscu dodać, że umieszczanie domieszek lub dodatków szczątków zwierzęcych w grobach ciałopalnych i inhumacyjnych na cmentarzyskach wielbarskich odnotowuje się stosunkowo rzadko (T. WĘGRZYNOWICZ 1982, 100; A. GAŁĘZOWSKA 2007).

admixtures or additions of animal remains in cremation and inhumation graves are relatively rare at Wielbark culture cemeteries (T. WĘGRZYNOWICZ 1982, 100; A. GAŁĘZOWSKA 2007).

Literatura | Literature

GAŁĘZOWSKA A.

2007 *Obrządek pogrzebowy kultury wielbarskiej w Wielkopolsce*, "Acta Universitatis Lodziensis. Folia Archaeologica" 25, 155–234.

MŁYNSKI G.

2006 *Zróżnicowanie składu gatunkowego kości zwierzęcych ze stanowisk sepulkralnych i osadowych kultury przeworskiej w młodszym okresie przedrzymskim*, (in:) L. Kostuch, K. Ryszewska (eds.), *Zwierzę jako sacrum w pradziejach i starożytności. Tom I*, Kielce, 41–52.

WAHL J.

1981 *Beobachtungen zur Verbrennung menschlicher Leichname. Über die Vergleichbarkeit moderner Krematorien mit prähistorischen Leichenbränden*, "Archäologisches Korrespondenzblatt" 11, 271–279.

WĘGRZYNOWICZ T.

1982 *Szcątki zwierzęce jako wyraz wierzeń w czasach ciałopalenia zwłok*, Warszawa.

Autorzy | Authors

dr Anna Mistewicz
Muzeum Narodowe w Warszawie
email: amistewicz@mnw.art.pl
<https://orcid.org/0000-0002-4216-1799>

dr Andrzej Maciałowicz
Wydział Archeologii
Uniwersytet Warszawski
email: amacialowicz@uw.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0003-0848-4655>

mgr Marcin Woźniak
Muzeum Starożytnego Hutnictwa Mazowieckiego
im S. Woydy w Pruszkowie
email: marcin.wozniak@yahoo.pl
<https://orcid.org/0000-0003-0488-8935>

dr Michał Dzik
Instytut Archeologii
Uniwersytet Rzeszowski
email: mdzik@ur.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0003-1584-4452>

dr Łukasz Maurycy Stanaszek
Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie
email: stanaszek@pma.pl
<https://orcid.org/0000-0003-2743-2922>

dr Anna Gręzak
Wydział Archeologii
Uniwersytet Warszawski
email: abgrezak@uw.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-6178-3577>

dr hab. Teresa Tomek
Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt
Polska Akademia Nauk
email: toteresa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8278-3031>

prof. dr hab. Jerzy Maik
Instytut Archeologii i Etnologii
Polska Akademia Nauk
email: jotem4@wp.pl
<https://orcid.org/0000-0001-7655-8068>

mgr Iwona Pannenko
Muzeum Narodowe w Warszawie
(do 2007 r. / until 2007)
email: iwpan@o2.pl

dr inż. Aleksandra Towarek
Wydział Inżynierii Materiałowej
Politechnika Warszawska
email: aleksandra.towarek.dokt@pw.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-7086-7513>